

فرا تحلیل نیازها و اولویت‌های زندگی زنان سرپرست خانوار با رویکرد جامعه‌شناختی

مقدمه: افزایش چشمگیر زنان سرپرست خانوار و مسائل و مشکلات مرتبط با تعاملات اجتماعی و امرار معاش، یکی از تحولات نهاد خانواده و جامعه کنونی ایران محسوب می‌شود. تحقیق حاضر با تمرکز بر ترکیب و مقایسه نتایج و یافته‌های مجزای تحقیق‌های انجام‌شده، اولویت‌ها و نیازهای زندگی زنان سرپرست خانوار را مورد مطالعه قرار داده است.

روش: این تحقیق با روش‌های مطالعه اسنادی و کتابخانه‌ای، مرور نظام‌مند و فرا تحلیل کمی انجام شده است. مطالعه اسنادی و کتابخانه‌ای برای بررسی متون و نظریه‌ها و مرور نظام‌مند و فرا تحلیل کمی برای بررسی و شناخت ماهیت تحقیق‌های پیشین بکار رفته است. مقاله‌های علمی-تحقیقی و پایان‌نامه‌های تحصیلات تکمیلی منتشر شده در بازه زمانی ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۵ با موضوع زنان سرپرست خانوار، جامعه آماری را تشکیل داده‌اند.

یافته‌ها: یافته‌های حاصل از این تحقیق در پنج مقوله اصلی مربوط به سال انجام تحقیق‌ها، بیان مسئله، چارچوب نظری، روش‌شناسی استفاده شده در هر تحقیق و نهایتاً یافته‌های کلیدی حاصل از تحقیق‌های مرور شده دسته‌بندی شدند. از یافته‌های کلیدی، سه یافته با عنوان تأثیر مثبت حمایت اجتماعی بر سلامت اجتماعی، توانمندسازی و کیفیت زندگی زنان سرپرست خانوار استخراج گردید.

بحث: اتخاذ دیدگاه جامعه‌شناختی و داشتن رویکرد اجتماعی به مسائل زنان سرپرست خانوار و افزایش حمایت اجتماعی از این گروه از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. عمدتاً مسئله اصلی زنان سرپرست خانوار را نداشتن شغل و درآمد کافی می‌دانند، هرچند این متغیر یکی از عوامل مهم است، اما برخورداری از حمایت اجتماعی بر توانمند نمودن زنان سرپرست خانوار مهم‌تر است، زنانی که توانمند باشند امکان دستیابی به شغل و درآمد مناسب را نیز خواهند داشت. از سوی دیگر مشارکت اجتماعی، احساس تعلق به جامعه، نداشتن مشکلات عاطفی و روانی از مواردی است که با برخورداری از حمایت اجتماعی حاصل می‌گردد. کیفیت زندگی زنان سرپرست خانوار متأثر از برخورداری ایشان از حمایت اجتماعی است. می‌توان حمایت اجتماعی را متغیری دانست که دارای تأثیرات چندگانه بر مشکلات زنان سرپرست خانوار است.

۱- فریدون قربانی

دکتر جامعه‌شناس، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

۲- حمید انصاری

دکتر جامعه‌شناس، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران، نویسنده مسئول
<h.ansari2253@yahoo.com>

۳- رضاعلی محسنی

دکتر جامعه‌شناس، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

واژه‌های کلیدی:

اولویت‌ها و نیازهای زندگی، زنان سرپرست خانوار، فرا تحلیل، مرور نظام‌مند.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۳/۲۲

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۲/۱۲

A Meta-Analysis of the Needs and Priorities of Life for Women-Headed Households with a Sociological Approach

- ▶ **1. Fereydoun Ghorbani**
Ph.D. in Sociology, Central
Tehran Branch, Islamic Azad
University, Tehran, Iran
- ▶ **2. Hamid Ansari**
Ph.D. in Sociology, Central
Tehran Branch, Islamic Azad
University, Tehran, Iran
(Corresponding Author)
<h.ansari2253@yahoo.com>
- ▶ **3. Reza Ali Mohseni**
Ph.D. Sociology, Central
Tehran Branch, Islamic
Azad University, Tehran,
Iran

Keywords:

female-headed household,
priorities and needs of life,
systematic review, meta-
analysis

Received: 2018-6-12

Accepted: 2019-5-2

Abstract

Introduction: The present study, with a focus on combining and comparing the results and findings of the previously conducted research, looks into the priorities and needs of the lives for female-headed households.

Method: This research was conducted with documentary and library study, systematic review and quantitative meta-analysis methods.

Findings: The findings of this research were categorized into five main groups taking into account the year of the research, the problem statement, the theoretical framework, the methodology used in each research, and the key findings of the reviewed research. From the key findings, three findings with the titles of the positive effect of social support on social health, empowerment, and the quality of life for women headed households were extracted.

Discussion: Adopting a sociological perspective and having a social approach to the issues of female-headed households and increasing the social support for this group is of particular importance.

Mostly, the main issue is that women heading the households do not have enough job opportunities and income, although this variable is an important factor. But having social support is more important than empowering female-headed households; women who are empowered to have access to jobs and appropriate income. On the other hand, social participation, feeling of belonging to society, lack of emotional and psychological problems can be regarded as one of the issues achieved with social protection.

Extended Abstract

Introduction: The dramatic increase in female-headed households and issues related to social interaction and livelihoods is one of the transformations of the current Iranian family and community.

According to the Census Bureau of Iran, the proportion of female-headed households to total households per year is %12.7. The average growth rate of male-headed households over the three-year period was three percent, while that of female-headed households was four percent] (1335 - 1396). The present study focuses on combining and comparing the results and findings of separate research studies, examining the priorities and needs of that women heading the households.

Method: This study was conducted using three methods of documentary and library study, systematic review, and quantitative meta-analysis. A systematic review was used to study research studies on the topic of female-headed households and to understand the nature of the previous research in this area. Then the researchers came up with possible hypotheses and applied quantitative methods and meta-analysis method to conduct research analysis and test the hypotheses. Systematic review was performed using qualitative data analysis software and quantitative meta-analysis was also performed using a specific software. In this study, the research studies conducted including the term “female-headed households” from 1380 to 1395, were selected and analyzed. In particular, scientific research papers or postgraduate theses at universities were analyzed. In terms of scope, the present study was conducted nationally, and the subject area of this research were sociological issues related to women-headed households. In the current study, most of the documentation was done without sampling, and only university-based screening, the scientific degree, and the topic of “issues of women-headed households in Iran” were examined.

Findings: From the expression of various problems, four cases were studied: social and cultural issues of women-headed households, economic and occupational issues of Women-Headed Households, and empowering women-headed Households. In terms of the effectiveness of measures, They were more important and reported more than other cases. Among the theories stated, the ‘feminization of poverty’ ‘empowerment theory’, and the theory of ‘social support’ theory were

the most popular theories employed in the research studies, in other words, these were the most prominent areas. Due to the dominance of the quantitative research paradigm, the survey method was the template method in the research and then the qualitative methods and the secondary analysis were used. Findings indicate that about five percent of household surveys of women are conducted with quantitative approaches using a survey method. That expresses the dominance of quantitative space over research. Three key findings can also be drawn from the research. Social support has a positive effect on social health as well as women's empowerment. Social support has a positive effect on the quality of life of female-headed households. In summary, the findings of this research are used in five main categories related to the year of research, problem expression, theoretical framework, and methodology. Finally, in each study the key findings from the reviewed studies were categorized. From the key findings, three findings were identified as positive impact of social support on social health, empowerment, and quality of life of female-headed households.

Discussion: It is important to adopt a sociological perspective and to have a social approach to the issues of female-headed households and to increase social support for this group. Mainly the main problem of women heading the households is insufficient job and income, although this variable is one of the important factors. But having social support is more important than empowering female-headed households. Women who are empowered will also be able to have more job opportunities and have decent incomes. Social participation, on the other hand, the sense of belonging to the community, and the lack of emotional and psychological problems, are some of the issues that result from having social support. The quality of life of female-headed households is affected by their social support. Social support can be seen as a variable that has multiple effects on the problems of female-headed households. Increased social support will enhance the social health of individuals in the community. The more the supportive resources people receive, the greater their social capital and the sense of belonging and acceptance within society are likely to be. And that means that people's crisp paths are closed, and they can be merged. Such people have the opportunity to participate in various social and economic relationships, thereby enabling the community to flourish and, in other

words, empower individuals and improve their quality of life. With increasing social support, women-headed households experience stronger family relationships and regain their independence and self-esteem. In such a case, they will have more peace of mind and time to learn different skills that will enable them to get better jobs. The five stages of welfare, access, awareness, participation, and control should be achieved. Of course, support is purely social, that is, organizations can play a role in this area. But this support must come from the community. It is important that women who are the heads of households should not be regarded as ordinary members of society and not interconnected in social, economic, family-related, and other spheres. This needs to be developed and adopted as a culture so that other people in the community first learn that women who are the head of a household in a society need social support because of social anomalies. In addition to informal social support for individuals in the community, special formal attention should be paid to the social dimension that requires the government and social policy makers to provide specific social assistance and anticipate the provisions of the annual budget requirements and the Five Plans Act. In the years of economic, social, and cultural development of the country, close attention should be paid to this issue.

Ethical Considerations

Funding

In the present study, did not have any sponsors

Authors' contributions

All authors contributed in designing, running, and writing all parts of the research.

Conflicts of interest

This article does not conflict with other articles of my.

Acknowledgments

This article follows the principles of ethics and research and is endorsed by the Bu-Ali Sina University in this regard

مقدمه

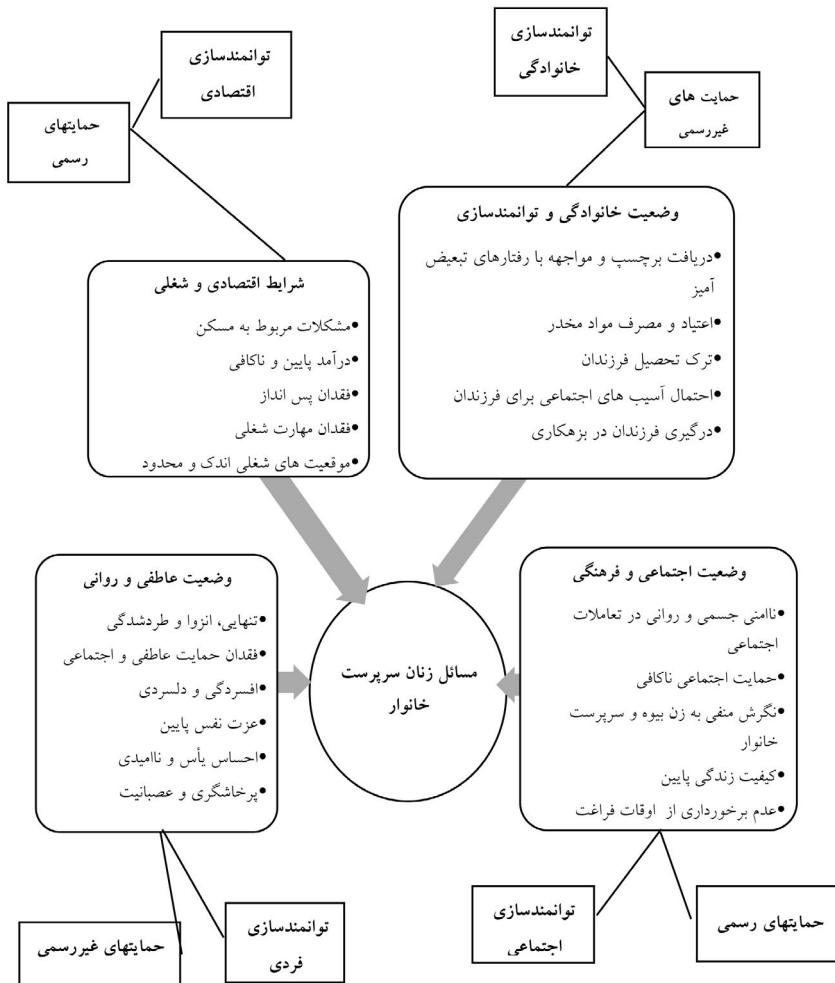
بر اساس شاخص‌های توسعه انسانی سازمان ملل، زنان به‌عنوان یکی از شاخص‌های مهم توسعه‌یافتگی کشورها تلقی می‌شوند. چندین دهه است که نگاه به برنامه‌های توسعه و استراتژی‌های آن و توجه به وضعیت زنان تغییر کرده و نمی‌توان در برنامه‌های توسعه نقش زنان را به‌عنوان نیمی از جمعیت کشور نادیده گرفت. لذا زنان می‌توانند نقش سازنده و تأثیرگذار در روند توسعه و پیشرفت جامعه داشته باشند، اما همواره در طی قرون متمادی علیرغم فعالیت در عرصه‌های مختلف تولید و بازتولید مورد کم‌توجهی قرار گرفته‌اند. این کم‌توجهی چه درون چارچوب خانواده به لحاظ حقوقی - اقتصادی و چه در سطح جامعه به نسبت نقش آنان، عموماً مشهود است. علاوه بر این، زنان بیش از سایرین در معرض تبعیض‌های اجتماعی و فشارهای روانی قرار گرفته‌اند. در این میان، آن دسته از زنانی که به دلایلی، عهده‌دار مسئولیت‌های زندگی هستند در معرض آسیب بیشتری قرار دارند، این گروه عموماً، شامل زنان سرپرست خانوار و دختران خودسرپرست می‌باشند که طی سال‌های اخیر تعداد آنها به عللی همچون بالا رفتن نرخ طلاق، کاهش ازدواج، فوت همسران، مهاجرت‌های داخلی و خارجی، تجرد قطعی روند افزایشی داشته است.

در حال حاضر در کشور ما بیش از سه میلیون زن سرپرست خانوار وجود دارد (مرکز آمار ایران، گزیده نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن، ۱۳۹۵). این افراد جزء اقشار آسیب‌پذیر جامعه تلقی می‌شوند و برای گذران زندگی، امرارمعاش و تعاملات اجتماعی همواره با مسائل و مشکلاتی مواجه هستند. همچنین بر اساس آمارها جمعیت زنان سرپرست خانوار طی سال‌های اخیر همواره روندی فزاینده داشته است (کانال تخصصی شرکت نقش کلیک، داده‌های استراتژیک). نسبت خانوارهایی که توسط زنان سرپرستی می‌شوند به کل خانوارهای کشور در سال ۱۳۶۵ برابر با ۷/۱ درصد بوده است. این آمار در سال ۱۳۷۵ به ۸/۴ درصد

رسیده و روند فزاینده رشد خانوارهای زن سرپرست همچنان ادامه می‌یابد تا در سال ۱۳۸۵ به ۹/۵ درصد و در سال ۱۳۹۰ با رشدی سریع به ۱۲/۱ درصد رسیده است. بر اساس سرشماری مرکز آمار ایران در سال ۱۳۹۵، نسبت خانوارهای زن سرپرست به کل خانوارهای کشور برابر با ۱۲/۷ درصد است. همچنین میانگین نرخ رشد خانوارهای مرد سرپرست طی بازه ۶۰ ساله از سال ۱۳۳۵ تا ۱۳۹۵ برابر با ۳ درصد بوده است در حالی که این نرخ برای خانوارهای زن سرپرست برابر با ۴ درصد است. از این رو شناسایی دقیق مسائل و مشکلات زنان سرپرست خانوار و دستیابی به الگویی جهت شناسایی، طبقه‌بندی و تبیین این مسائل و ارائه راهکارهایی جهت مرتفع نمودن آن از اهمیت و جایگاه خاصی برخوردار است که تحقیق حاضر با هدف تحلیل جامعه‌شناختی نیازها و اولویت‌های زندگی زنان سرپرست خانوار انجام شده است. ترکیب و مقایسه یافته‌های مجزای مقاله‌ها و پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد و دکترای انجام شده در زمینه زنان سرپرست خانوار در فاصله سالهای ۱۳۸۰-۱۳۹۵ و ایجاد ارتباط بین مطالعات و به دست آوردن یک نتیجه منسجم از میان نتایج پراکنده و مطالعات با استفاده از مرور نظام‌مند و روشهای آماری مهم‌ترین هدف تحقیق حاضر است. جهت روشن‌تر شدن ابعاد تحقیق، سؤالات پژوهش حول محورهای زیر صورت‌بندی شدند: (۱) احصاء عمده‌ترین نیازهای زندگی زنان سرپرست خانوار، (۲) شناخت اولویت‌ها زندگی زنان سرپرست خانوار و (۳) الگوی پیشنهادی و استراتژی‌های لازم جهت نیازسنجی، برنامه‌ریزی و اجرای طرح‌های حمایتی و توانمندسازی.

چارچوب نظری

با عنایت به اینکه این مطالعه از نوع مرور نظام‌مند و فراتحلیل است و مطالب مدنظر در بخش پیشینه تحقیق دیگر باره ممکن است در بخش یافته‌ها تکرار شود لذا در این بخش تلاش شده است تا بر اساس یافته‌های حاصل از مرحله مرور پیشینه تجربی و مبانی نظری تحقیق، یک مدل نظری طراحی شود که در مراحل بعد راهنمای تحقیق حاضر خواهد بود.

بر اساس مدل فوق می‌توان نتیجه گرفت که مسائل زنان سرپرست خانوار دارای ابعاد گوناگون است و از این رو عوامل متعددی بر مشکلات این قشر آسیب‌پذیر تأثیرگذار است. در بعد عاطفی و روانی زنان سرپرست خانوار با مسئله تنهایی و انزوا مواجه هستند. رویکرد جامعه نسبت به این قشر رویکردی طردکننده است و این امر سبب شده است که زنان سرپرست خانوار فاقد حمایت‌های روانی و اجتماعی باشند و این امر خطری برای سلامت روانی و اجتماعی آنان تلقی می‌شود. افسردگی و دل‌سردی، عزت‌نفس پایین، احساس یأس و ناامیدی و در برخی موارد رفتارهای پرخاشگرانه از جمله پیامدهای این فقدان حمایت و طردشدگی تلقی می‌شود.

معیشت و مسائل اقتصادی زنان سرپرست خانوار یکی از بارزترین مسائل این قشر از جامعه است که همواره مورد توجه سیاست‌گذاران نیز قرار بوده است. مسئله مسکن و یافتن شغل مناسب با درآمد مکفی از جمله اولین و بنیادی‌ترین مسائل زنان سرپرست خانوار است. مسئله فقدان مهارت نیز موضوعی بوده است که سبب شده است زنان سرپرست خانوار قادر نباشند مشاغل مناسبی به دست آورند و از این رو درآمد ناکافی و فقدان پس‌انداز برای این افراد را به همراه داشته است. مسئله دیگر در این حوزه این است که عموماً کارفرمایان تمایلی به جذب زنان سرپرست خانوار ندارند و از این رو موقعیت‌های شغلی ایشان اندک است.

بعد دیگر از مسائل زنان سرپرست خانوار مربوط به خانواده است. زنان سرپرست خانوار همواره از سوی سایر اعضای خانواده یا خویشاوندان برجسب‌هایی را دریافت می‌کنند که این امر سبب دوری این افراد از یکی از مهم‌ترین منابع حمایت اجتماعی یعنی خانواده می‌شود. از سوی دیگر زنان سرپرست خانوار دارای فرزند یا فرزندان هستند که آسیب‌هایی مانند افت تحصیلی، نافرمانی از مادر و ترک تحصیل همواره این افراد را تهدید می‌نماید. مسئله درگیری فرزندان زنان سرپرست خانوار در بزهکاری یکی از مهم‌ترین پیامدهای مشکلات زنان سرپرست خانوار است.

در بعد اجتماعی و فرهنگی نیز می‌توان مسائل زنان سرپرست خانوار را رصد کرد. شاید مهم‌ترین این مسائل مربوط به برجسب‌هایی باشد که زنان سرپرست خانوار از سوی جامعه دریافت می‌کنند. مسئله حمایت اجتماعی را می‌توان مهم‌ترین مسئله زنان سرپرست خانوار در این حوزه تلقی نمود. پیامد این نگرش‌های منفی نسبت به زنان سرپرست خانوار در سطح جامعه، احساس ناامنی در روابط و تعاملات روزمره و کیفیت زندگی پایین برای این قشر آسیب‌پذیر از جامعه بوده است.

روش

این تحقیق با استفاده از سه روش مطالعه اسنادی و کتابخانه‌ای، مرور نظام‌مند و فراتحلیل کمی انجام شده است. مطالعه اسنادی و کتابخانه‌ای برای بررسی متون مربوط، نظریه‌ها و تحقیق‌ها استفاده شده است. مرور نظام‌مند برای بررسی تحقیق‌های انجام شده در رابطه با موضوع زنان سرپرست خانوار و شناخت ماهیت تحقیق‌های پیشین در این حوزه به کار رفته است. پس از این مرحله امکان طراحی فرضیات و به‌کارگیری روش‌های کمی فراهم شد و برای انجام تحلیل تحقیق‌ها و آزمون فرضیات تحقیق از روش فراتحلیل استفاده شده است. مرور نظام‌مند با استفاده از نرم‌افزار تحلیل داده‌های کیفی MAXQDA انجام شده است، فراتحلیل کمی نیز با استفاده از نرم‌افزار CMA2 صورت گرفته است.

در این تحقیق اکثر مطالعات و تحقیق‌های صورت گرفته با کلیدواژه‌های «زنان سرپرست خانوار» و «خانوارهای زن سرپرست» در بازه زمانی ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۵ در رابطه با موضوع زنان سرپرست خانوار که نتایج آنها در قالب مقاله‌های علمی-تحقیقی یا پایان‌نامه‌های تحصیلات تکمیلی در دانشگاه‌های مذکور منتشر شده است جامعه آماری را تشکیل و مورد مطالعه نظام‌مند و فراتحلیل قرار گرفته‌اند. به لحاظ قلمرو مکانی، تحقیق حاضر در سطح ملی صورت گرفته است. قلمرو موضوعی این تحقیق نیز مسائل زنان سرپرست خانوار از منظر جامعه‌شناختی بوده است.

در این مطالعه اکثر مستندات بدون نمونه‌گیری و صرفاً با استفاده از غربالگری بر اساس دانشگاه‌ها، درجه علمی و موضوع (مسائل زنان سرپرست خانوار در ایران) مورد بررسی قرار گرفته است. از آنجایی که بهترین گزینه برای انجام مطالعات فرا تحلیل بررسی تمام تحقیق‌های انجام شده در رابطه با موضوع مورد نظر است، با این وجود باید در نظر داشت که این تحقیق‌ها بر اساس معیارهایی غربال می‌شوند که این معیارها عبارت‌اند از: تحقیق‌های انجام شده در رابطه با زنان سرپرست خانوار و مسائل آنها باشند، تحقیق‌های انجام شده با رویکرد جامعه‌شناختی انجام شده باشند، تحقیق‌های انجام شده در بازه زمانی ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۵ باشند، پایان‌نامه‌های دانشجویی مربوط به دوره‌های تحصیلات تکمیلی باشند، پایان‌نامه‌های دانشجویی در دانشگاه‌های تهران، شهید بهشتی، علامه طباطبایی، تربیت مدرس یا دانشگاه‌های آزاد تهران بزرگ به رشته تحریر درآمده باشند و نهایتاً مقاله‌های مورد بررسی دارای اعتبار علمی-تحقیقی باشند.

با توجه به هدف تحقیق، جستجو در پایگاه اینترنتی ایرانداک آغاز شد. جستجو در پایان‌نامه‌های تحصیلات تکمیلی با کلیدواژه‌های «زنان سرپرست خانوار» و «خانوارهای زن سرپرست» تعداد ۱۵۲ پایان‌نامه را در اختیار محقق قرار داد. پس از این مرحله، غربالگری پایان‌نامه‌ها با محدود کردن تحقیق‌ها بر اساس دانشگاه‌ها و مقطع تحصیلی مورد نظر انجام شد. در این مرحله تعداد ۶۸ پایان‌نامه برای انجام مطالعه در نظر گرفته شد. از این رو، تمام این ۶۸ پایان‌نامه مورد بررسی قرار گرفته است و نهایتاً در غربال نهایی (با توجه به ماهیت و موضوع تحقیق)، تعداد ۳۷ پایان‌نامه کارشناسی ارشد و رساله دکتری برای انجام فرا تحلیل انتخاب شدند. شناسایی مقاله‌های علمی-تحقیقی نیز با استفاده از پایگاه‌های اینترنتی که پیش از این ذکر شد، صورت پذیرفت. بر این اساس، تعداد ۲۱۸ سند شناسایی شد که پس از مرحله غربالگری بر اساس درجه علمی، موضوع و رویکرد شناختی تعداد ۴۲ مقاله علمی-تحقیقی متناسب با اهداف تحقیق حاضر شناخته شد و برای انجام مرور نظام‌مند و فرا تحلیل انتخاب شدند. از این رو هدف اصلی این تحقیق که همانا بررسی علل، زمینه‌ها و پیامدهای مسائل زنان سرپرست خانوار است، بر اساس مرور نظام‌مند و

فرا تحلیل این ۳۷ پایان نامه و ۴۲ مقاله علمی-تحقیقی به انجام رسیده است.

تحلیل داده‌ها و گزارش یافته‌ها بر اساس هر دو رویکرد کمی و کیفی صورت گرفته است. برای یافته‌های توصیفی از جداول توزیع فراوانی و نمودارها استفاده شده است. یافته‌های تحقیق بر مبنای زمینه کاری پایان نامه‌ها و مقاله‌ها انتخاب شده (علل و پیامدها)، سال انتشار، مبنای نظری، یافته‌های کلیدی، متغیرهای اصلی مورد مطالعه و سایر موارد، طبقه‌بندی و گزارش شده است. برای افزایش دقت در تحلیل‌های توصیفی از نرم‌افزارهای SPSS و EXCEL استفاده شده است.

در بخش یافته‌های تبیینی، تلاش شده است علل عمده مسائل زنان سرپرست خانوار و مسائل و تنگناهای اصلی ایشان در جامعه ایرانی، به تفکیک و با توضیح جامع آن ارائه شود. تعداد تکرار این علل در اسناد مورد بررسی نیز ارائه شده است. برای انجام این مرحله نیاز به کدگذاری یافته‌های اصلی از اسناد مختلف بوده است. برای این منظور از نرم‌افزار تحلیل داده‌های کیفی (MAXQDA) استفاده شده است. استفاده از این نرم‌افزار علاوه بر اینکه امکانات بسیاری را برای تحلیل فراهم می‌آورد، کدگذاری را نیز دقیق انجام می‌دهد و از اشتباهات محقق جلوگیری می‌کند.

جدول (۱) تعداد کل اسناد بررسی شده

تعداد کل	تعداد اسناد به تفکیک نوع		مرحله
	پایان نامه تحصیلات تکمیلی	مقاله علمی-تحقیقی	
۳۷۰	۱۵۲	۲۱۸	جستجوی اولیه
۱۷۰	۶۸	۱۰۲	غربالگری اولیه
۷۹	۳۷	۴۲	غربالگری ثانویه
۷۹	۳۷	۴۲	اسناد ورودی به تحلیل

در بخش فراتحلیل نیز برای انجام تحلیل‌ها از نرم‌افزار CMA2 استفاده شده است. اندازه اثر هر یک از متغیرهای مستقل بر متغیرهای وابسته مهم‌ترین شاخصی است که در این بخش گزارش شده است. بررسی همگونی مطالعات بررسی شده، بررسی سوگیری مطالعات با استفاده از آزمون همبستگی رتبه‌ای بک و مزومدار، روش رگرسیونی اگر و بررسی N ایمن از خطا از جمله مهم‌ترین آزمون‌هایی است که در این مرحله گزارش شده‌اند و برای انجام فراتحلیل از آنها استفاده شده است.

یافته‌ها

الف) تحلیل یافته‌ها در بخش مرور نظام‌مند

داده‌های حاصل از این تحقیق در پنج مقوله اصلی طبقه‌بندی شدند.

داده‌های مربوط به سال انجام تحقیق‌ها، بیان مسئله تحقیق‌های بررسی شده، چهارچوب نظری، روش‌شناسی استفاده شده در هر تحقیق و نهایتاً یافته‌های کلیدی حاصل از تحقیق‌های مرور شده پس از انجام مرحله کدگذاری باز در مجموع ۴۱۳ کد باز استخراج شد که از این تعداد ۷۹ کد مربوط به سال انجام، ۷۹ کد بیان مسئله تحقیق‌ها، ۹۰ کد چارچوب نظری، ۸۶ کد روش‌شناسی تحقیق‌های بررسی شده و ۷۹ کد نیز مربوط به یافته‌های اصلی هر تحقیق بوده است.

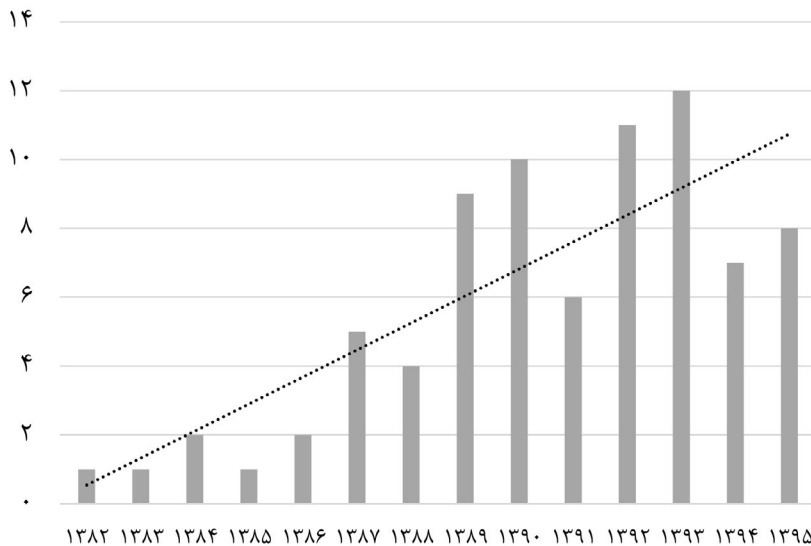
جدول (۲) تعداد مفاهیم (کدهای باز) استخراج شده

تعداد مفاهیم (کدهای باز)	محور
۷۹	سال انجام تحقیق
۷۹	بیان مسئله
۹۰	چارچوب نظری
۸۶	روش‌شناسی
۷۹	یافته‌های اصلی
۴۱۳	جمع کل

یافته‌های مرحله مرور نظام‌مند نشان داد تحقیق در رابطه با مسائل زنان سرپرست خانوار از سال ۱۳۸۹ به بعد روندی فزونی یافته است. بیشترین تعداد تحقیق‌ها مربوطه به سال‌های ۱۳۹۲ و ۱۳۹۳ است.

از میان بیان مسئله‌های مختلف به نظر می‌رسد، چهار مورد از سایر موارد مهم‌تر و پرتکرارتر هستند. این بیان مسئله‌ها عبارت‌اند از: ۱. «مسائل اجتماعی و فرهنگی زنان سرپرست خانوار» که در واقع پرتکرارترین مسئله مورد بررسی در تحقیق‌ها بوده است، ۲. «مسائل اقتصادی و شغلی زنان سرپرست خانوار»، ۳. «توانمندسازی زنان سرپرست خانوار» ۴. «سنجش اثربخشی اقدامات و مداخلات» که منظور از این مسئله بیشتر سنجش اثربخشی اقدامات سازمان‌هایی چون کمیته امداد امام خمینی (ره) و سازمان بهزیستی است.

شکل (۱) فراوانی تحقیق‌ها در هر سال

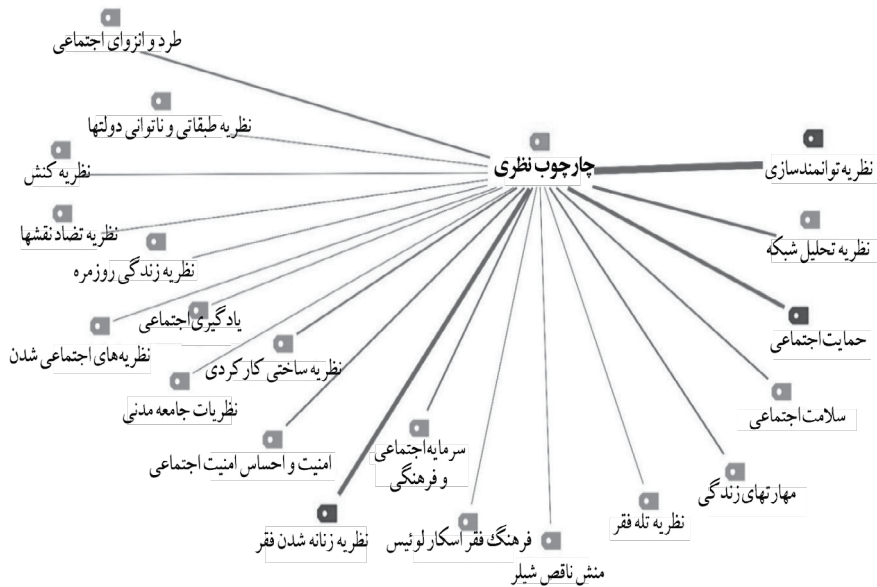

تحقیق‌هایی که در حوزه زنان سرپرست خانوار انجام شده‌اند با رویکردهای نظری گوناگونی پیش رفته‌اند. برخی از این نظریه‌ها تلاش کرده‌اند از نظریات مختلف در این حوزه استفاده نمایند و چارچوب نظری ترکیبی برای تحقیق خود ایجاد نمایند. نظریه‌های «زنانه شدن فقر»، «توانمندسازی» و «حمایت اجتماعی» پرتکرارترین نظریه‌های در تحقیق‌های بررسی شده بوده‌اند. پیش‌ازاین نیز گفته شد که مهم‌ترین بیان مسئله‌ها نیز معطوف به همین سه حوزه بوده‌اند. به نظر می‌رسد با توجه به اینکه مهم‌ترین مسائل زنان سرپرست خانوار مربوط به مسائل اقتصادی و فقر آنها، مشکلات اجتماعی و فقدان برخورداری از حمایت اجتماعی و مسئله توانمندسازی ایشان است، مهم‌ترین نظریات نیز به این سه حوزه معطوف شده‌اند.

شکل (۲) ماتریس فراوانی بیان مسئله تحقیق‌های بررسی شده

Code System	مقاله	پایان نامه	SUM
پرایلمانتیک			0
‣ مسائل عاطفی و روانی زنان سرپرست خانوار	■	■	5
‣ مسائل اقتصادی و شغلی زنان سرپرست خانوار	■	■	13
‣ مشکلات اجتماعی و فرهنگی زنان سرپرست خانوار	■	■	15
‣ سنجش اثربخشی اقدامات و مداخلات	■	■	9
‣ توانمندسازی زنان سرپرست خانوار	■	■	11
‣ کیفیت زندگی	■	■	7
‣ سرمایه اجتماعی	■	■	3
‣ عضویت در سازمان های مردم نهاد	■	■	2
‣ حمایت اجتماعی	■	■	2
‣ رضایت از زندگی	■	■	1
‣ باورهای دینی	■	■	3
‣ ازدواج مجدد	■	■	1
‣ امنیت غذایی	■	■	1
‣ موانع توسعه انسانی	■	■	1
‣ خودکفایی	■	■	1
‣ نگرش به ازدواج موقت	■	■	1
‣ رفتار مصرفی زنان سرپرست خانوار	■	■	1
Σ SUM	41	36	77

مدل (۱) نظریه‌های استفاده شده در تحقیق‌ها

در این بین به نظریه‌هایی مثل جامعه ریسکی اولریش بک، نظریه مدرنیته متأخر آنتونی گیدنز یا نظریه‌های طرد اجتماعی می‌توانند بسیار راهگشا باشند که تقریباً در هیچ مطالعه‌ای مورد استفاده قرار نگرفته است.

درواقع جامعه مخاطره‌آمیز، جامعه‌ای است که در آن نگرانی افراد از آفات و بلایای طبیعی (قحطی و زلزله) به سمت مخاطرات ناشی از فعالیتهای انسانی که اغلب شکل جهانی و عالم‌گیر دارند، متوجه شده است. به تعبیر بک، اگر قوه محرکه جامعه طبقاتی و صنعتی در این شعار خلاصه می‌شد که «گرسنه‌ام» شعار جامعه جدید این است که «می‌ترسم یا نگرانم». بک مدعی است درحالی‌که در جوامع ماقبل مدرن انسجام بر پایه نیاز بود، انسجام دنیای

1. Ulrich Beck

معاصر بر پایه نگرانی است (ترنر، ۱۹۹۴). به عبارت دیگر می‌توان عنوان نمود که یکی از عوامل مهم تأثیرگذار در کیفیت زندگی زنان سرپرست خانوار احساس امنیت اجتماعی است و برخورداری از حمایت‌های اجتماعی نیز از مؤلفه‌های اصلی ارتقاء امنیت اجتماعی است. حمایت اجتماعی برخورداری از محبت، همراهی و توجه اعضای خانواده و دوستان و سایر افراد تعریف شده است. برخی حمایت‌های اجتماعی را واقعیتی اجتماعی و برخی دیگر آن را ناشی از ادراک فرد می‌دانند (علی‌پور، ۲۰۰۶، به نقل از تقی‌پور، ۲۰۱۰). لذا پیشنهاد می‌گردد در مطالعات مربوط به زندگی زنان سرپرست خانوار علاوه بر مفاهیم امنیت در جامعه‌شناسی و شاخصهای مرتبط با آن، همچون اصطلاح خط فقر در مطالعات اقتصادی، اجتماعی از مفهوم خط امنیت در جوامع مخاطره‌آمیز اجتماعی که فاقد حداقل زیرساختها می‌باشند، نیز نام برد.

یکی دیگر از نظریاتی که در مطالعات اجتماعی زنان سرپرست خانوار باید مورد مطالعه قرار گیرد نظریه طرد اجتماعی است. مفهوم طرد اجتماعی برخلاف مفهوم فقر، دارای سطوح تحلیل چندبعدی و دامنه‌ای گسترده است که فراتر از فضای مادی و درآمدی، فقر را مورد توجه قرار می‌دهد.

ویژگی مهم دیگر طرد اجتماعی در نظر گرفتن آن به عنوان یک پدیده ارتباطی است. در واقع مفهوم طرد اجتماعی معطوف به روابط اجتماعی است که بر رابطه یا عدم رابطه میان افراد محروم و سایر گروههای جامعه تأکید دارد (بلیکمور، ۲۰۰۶).

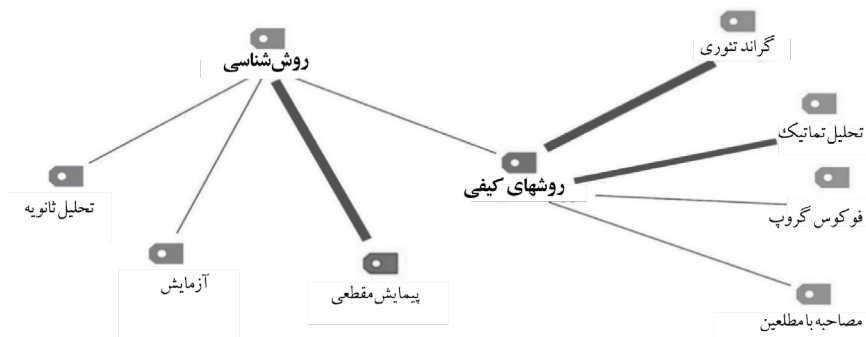
معمولاً در بین زنان سرپرست خانوار دو نوع طرد اجتماعی ایجاد می‌گردد - ۱ طرد اجتماعی اجباری (فقر درآمدی، طلاق، اعمال انحرافی، تجرد در سنین بالا و...) - ۲ طرد اجتماعی خودخواسته (بیماری، معلولیت، کم‌رویی، اقدام به خودکشی). لذا چنانچه زنان سرپرست خانوار مطرود شوند و یا مورد طرد اجتماعی قرار گیرند از حداقل حمایت‌های اجتماعی نیز محروم خواهند ماند.

با توجه به تسلط پارادایم تحقیق‌های کمی، روش پیمایش روش غالب در تحقیق‌ها بوده

است و پس آن روش‌های کیفی و تحلیل ثانویه استفاده شده‌اند. بیشترین فراوانی پس از پیمایش مربوط به روش گراند تئوری است و پس از آن تحلیل تماتیک مطرح است. البته باید توجه داشت که یکی از نقاط ضعف تحقیق‌های بررسی شده این است که مرز روشی میان روش گراند تئوری و تحلیل تماتیک قائل نشده‌اند، این در حالی است که بر اساس متون روش‌شناختی این دو باهم متفاوت هستند و اهداف متمایزی را دنبال می‌کنند. علاوه بر این، یافته‌ها حاکی از آن است که حدود ۷۰ درصد از تحقیق‌هایی که در حوزه زنان سرپرست خانوار انجام شده است با رویکردهای کمی و با استفاده از روش پیمایش سازمان‌دهی شده است. وقتی که تحلیل تماتیک و گراند تئوری را ذیل روش‌های کیفی قرار دادیم مشخص شد که در مجموع ۱۵ تحقیق با روش‌های کیفی سازمان‌دهی شده‌اند، این در حالی است که طراحی تحقیق‌ها بر اساس روش پیمایش تعداد ۶۰ را به خود اختصاص داده است.

این موضوع نشان می‌دهد که همچنان فضای کمی‌گرایانه بر تحقیق‌های زنان سرپرست خانوار حاکم است و شناخت مسائل زنان از نزدیک، با رویکردهای کیفی و مبتنی بر درون‌فهمی مسائل ایشان و تجربه زیسته آنان بخش مغفول در تحقیق‌ها بوده است و یکی از نقدها بر دانش تجربی موجود می‌تواند همین موضوع باشد و نیاز به طراحی تحقیق‌های کیفی احساس می‌شود.

مدل (۲) روش‌شناسی استفاده شده در تحقیق‌های مختلف

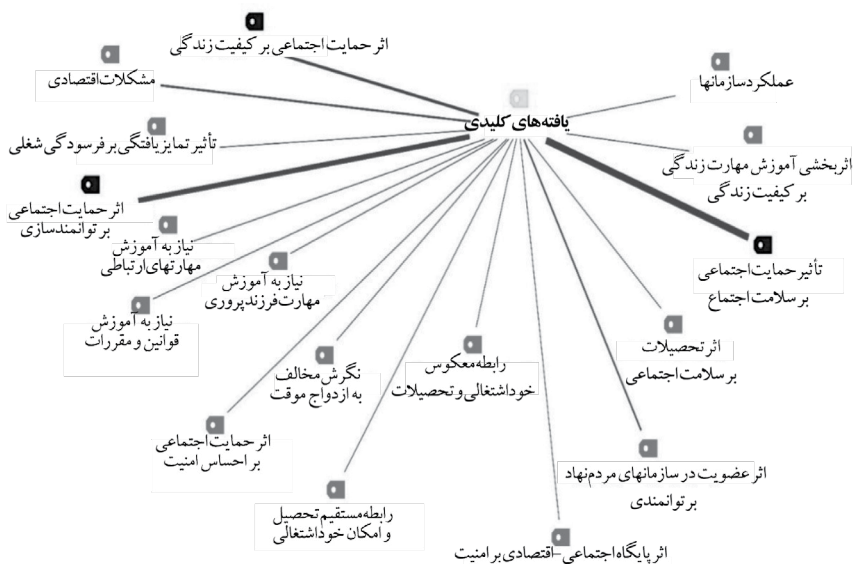

یافته‌ها

در مدل ذیل تلاش شده است یافته‌های اصلی از بررسی تحقیق‌ها، به صورت خلاصه ارائه گردد. یافته‌های اصلی حاصل مرور همه تحقیق‌ها هستند و نمی‌توانند بازنماینده دانش کنونی در این حوزه باشند.

همان‌طور که در مدل فوق مشخص شده است، یافته‌های حاصل از پژوهش‌های بررسی شده بسیار متعدد و در حوزه‌های مختلف هستند، اما ضخامت خطوط در این مدل می‌تواند برای شناسایی یافته‌های اصلی و کلیدی یاری‌رسان باشد.

مدل (۳) یافته‌های اصلی تحقیق‌های بررسی شده

براین اساس می توان گفت از تحقیق های بررسی شده می توان سه یافته کلیدی استخراج کرد: ۱. حمایت اجتماعی بر سلامت اجتماعی دارای اثر مثبت است؛ ۲. حمایت اجتماعی بر توانمندسازی زنان سرپرست خانوار اثر مثبت دارد. ۳. حمایت اجتماعی بر کیفیت زندگی زنان سرپرست خانوار اثر مثبت دارد. در جدول ذیل فراوانی هر یک از یافته های اصلی به صورت دقیق ارائه شده است. بر اساس آمار فوق سه یافته اصلی از تحقیق های بررسی شده بخش قابل توجهی از کل فراوانی ها را به خود اختصاص داده اند.

ب) یافته های بخش فراتحلیل کمی

یافته های بخش فراتحلیل کمی نیز مؤید یافته های بخش مرور نظام مند هستند. برای بررسی آماری میزان تأثیر حمایت اجتماعی بر توانمندسازی زنان سرپرست خانوار تعداد ۱۲ مطالعه وارد نرم افزار CMA2 شدند. یافته های تحقیق در رابطه با محاسبه اندازه اثر تحقیقات مورد بررسی نشان می دهد که تمامی آن ها دارای اثر معناداری بوده اند. داده های جدول مذکور نشان می دهد که میانگین اندازه اثر حمایت اجتماعی (اثرات ترکیبی ثابت) بر توانمندسازی در نمونه مورد تحقیق معادل ۰/۳۹ است. از آنجایی که این اندازه برآورد شده در محدوده اطمینان ۹۵ درصد است، لذا باید گفت تأثیر حمایت اجتماعی بر توانمندسازی تأیید می شود که این مقدار بر مبنای معیار کوهن (که پیش تر گفته شد)، حاکی از اثری در حد متوسط است.

جدول (۳) محاسبه اندازه اثر مطالعات رابطه بین حمایت اجتماعی و

توانمندسازی زنان سرپرست خانوار

پرسش	تعداد مطالعات	اندازه اثر (I)	حد پائین	حد بالا	Z	p
تأثیر حمایت اجتماعی بر توانمندسازی زنان	۱۲	۰/۳۹	۰/۳۵۵	۰/۴۲۷	۱۹/۱۶۵	۰/۰۰۱

برای بررسی آماری میزان تأثیر حمایت اجتماعی بر سلامت اجتماعی زنان سرپرست خانوار تعداد ۱۲ مطالعه وارد نرم‌افزار CMA2 شدند. یافته‌های تحقیق در رابطه با محاسبه اندازه اثر تحقیقات مورد بررسی نشان می‌دهد که تمامی آن‌ها دارای اثر معناداری بوده‌اند. داده‌های جدول فوق نشان می‌دهد که میانگین اندازه اثر حمایت اجتماعی و سلامت اجتماعی سرپرست خانوار در نمونه مورد تحقیق معادل ۰/۳۸ است. چون این اندازه برآورد شده در محدوده اطمینان ۹۵ درصد است، لذا باید گفت تأثیر حمایت اجتماعی تأیید می‌شود. لازم به ذکر است برآورد نقطه‌ای به دست آمده (۰/۳۸) بر مبنای معیار کوهن حاکی از اثر در حد متوسط است. پس در مجموع می‌توان گفت حمایت اجتماعی از زنان سرپرست خانوار بر سلامت اجتماعی آنها مؤثر است.

جدول (۴) اندازه اثر کلی مطالعات رابطه بین حمایت اجتماعی و سلامت اجتماعی زنان

سرپرست خانوار

پرسش	تعداد مطالعات	اندازه اثر (r)	حد پائین	حد بالا	Z	P
تأثیر حمایت اجتماعی بر سلامت اجتماعی	۱۲	۰/۳۸	۰/۳۴۴	۰/۴۱۹	۱۷/۸۵۸	۰/۰۰۱

جدول (۵) نتایج حاصل از اندازه اثر مطالعات رابطه بین حمایت اجتماعی و کیفیت زندگی

پرسش	تعداد مطالعات	اندازه اثر (r)	حد پائین	حد بالا	Z	P
تأثیر حمایت اجتماعی بر کیفیت زندگی	۸	۰/۳۱	۰/۲۵	۰/۳۷	۹/۶۷۸	۰/۰۰۱

برای بررسی آماری تأثیر حمایت اجتماعی بر کیفیت زندگی زنان سرپرست خانوار تعداد ۸ مطالعه وارد نرم‌افزار CMA2 شدند. با توجه یافته‌های تحقیق در رابطه با محاسبه اندازه اثر تحقیقات مورد بررسی نشان می‌دهد که به جز دو مورد، تمامی آن‌ها دارای اثر معناداری بوده‌اند. به نظر می‌رسد فقدان اثر معنادار این دو تحقیق، به دلیل حجم نمونه بسیار کم آنها باشد که امکان قضاوت درباره میزان تأثیر را دشوار ساخته است. در مجموع، نتایج حاصل از بررسی حساسیت اندازه اثر نسبت به تک‌تک مطالعات تحت بررسی حاکی از آن است که با حذف برخی از مطالعات تغییر قابل توجهی در مقدار اندازه اثر به وجود نخواهد آمد. داده‌های جدول فوق نشان می‌دهد که میانگین اندازه اثر حمایت اجتماعی بر کیفیت زندگی (اثرات ترکیبی ثابت) در نمونه مورد تحقیق معادل ۳۱/۰ است. چون این اندازه برآورد شده در محدوده اطمینان ۹۵ درصد است، لذا تأثیر حمایت اجتماعی بر کیفیت زندگی تأیید می‌شود.

بحث

تحقیق حاضر نشان‌دهنده اهمیت اتخاذ دیدگاه جامعه‌شناختی و داشتن رویکرد اجتماعی به مسائل زنان سرپرست خانوار است. به نظر می‌رسد متغیر «حمایت اجتماعی» یکی از مهم‌ترین عوامل در حوزه مسائل زنان سرپرست خانوار باشد. عمدتاً در رابطه با این قشر به مسئله مشکلات اقتصادی اشاره می‌شود و ادعا می‌شود که مسئله اصلی زنان سرپرست خانوار داشتن شغل و درآمد کافی است. هرچند این متغیر یکی از عوامل مهم در رابطه با این قشر است، اما باید به این نکته توجه داشت که بر اساس تحقیق‌های تجربی برخوردارگی از حمایت اجتماعی دارای اثر مثبت بر توانمندسازی زنان سرپرست خانوار است، از این رو زنانی که توانمند باشند امکان دستیابی به شغل و درآمد مناسب را نیز خواهند داشت. از سوی دیگر مشارکت اجتماعی، احساس تعلق به جامعه، نداشتن مشکلات عاطفی و روانی و همگی از مواردی است که با برخوردارگی از حمایت اجتماعی حاصل می‌گردد. علاوه بر این، یافته‌های این تحقیق نشان داد

کیفیت زندگی زنان سرپرست خانوار متأثر از برخورداری ایشان از حمایت اجتماعی است؛ بنابراین می‌توان حمایت اجتماعی را متغیری دانست که دارای تأثیرات چندگانه بر مشکلات زنان سرپرست خانوار است. از این رو می‌توان ادعا کرد مسئله بنیادی در رابطه با زنان سرپرست خانوار مسئله حمایت اجتماعی است و یافته اصلی تحقیق حاضر نیز همین موضوع است.

بر اساس تحقیق‌های مختلف، عوامل متعددی در تعیین بهره‌مندی از حمایت اجتماعی مؤثرند. بعضی از این عوامل به خود فرد مربوط می‌شوند (عوامل درون فردی) به‌عنوان نمونه خلق و خوی فرد، تعیین‌کننده این است که فرد، گیرنده یا دهنده حمایت باشد (سارافینو، ۲۰۰۵). افراد از لحاظ میزان نیاز و علاقه به روابط اجتماعی متفاوت هستند و احتمال برخورداری و نیز ارائه حمایت اجتماعی توسط آنهایی که بیشتر در صدد برقراری ارتباط با دیگران می‌باشند، بیشتر است. فردی که اجتماعی نباشد، به دیگران کمک نکند و اجازه ندهد دیگران بفهمند که به کمک نیاز دارد، احتمالاً از حمایتی برخوردار نخواهد شد. بعضی افراد آن‌قدر که لازم است، جسارت کمک طلبیدن را ندارند، یا نمی‌خواهند مزاحم دیگران شوند، یا می‌خواهند مستقل شوند، یا نمی‌دانند که از چه کسی کمک بخواهند، یا نمی‌توانند به کسی اطمینان کنند.

یکی دیگر از عوامل تعیین‌کننده، بهره‌مندی از حمایت اجتماعی، ساختار شبکه اجتماعی فرد، یعنی پیوندهایی است که فرد با اعضای خانواده و جامعه خود دارد (سارافینو، ۱۳۸۴). مطالعات گسترده در مورد حمایت اجتماعی نشان داده است که به‌طور مشخص خویشاوندان، دوستان و همکاران به‌عنوان منابع مهمی هستند که می‌توان در صورت نیاز به کمک آنها مراجعه کرد (سارافینو، ۱۳۸۴). منبع حمایتی دیگر که در ارتباط با اقشار آسیب‌پذیر مانند بیماران خاص و محرومان ... در نظر گرفته می‌شود سازمان‌ها و نهادهای دولتی هستند. یکی از مهم‌ترین گروه‌های آسیب‌پذیر در هر جامعه‌ای زنان سرپرست خانوار هستند که باید حمایت اجتماعی برای آنان با ارائه خدمات مختلف تضمین گردد. همان‌طور که ذکر شد،

- به طور کلی می توان گفت زنان سرپرست خانوار از حمایت های مختلفی می توانند برخوردار باشند که دو منبع اصلی حمایت اجتماعی برای ایشان عبارت اند از:
۱. حمایت گروه های غیررسمی مانند خانواده، اقوام و دوستان؛
 ۲. حمایت ارگان های رسمی حمایتی مانند کمیته امداد، سازمان بهزیستی و غیره.

حمایت های غیررسمی از زنان سرپرست خانوار

دوستان و آشنایان می توانند منابعی حمایتی برای زنان سرپرست خانوار تلقی شوند. در واقع این افراد نوعی سرمایه اجتماعی برای این قشر از زنان محسوب می شوند. اینها محیط هایی را فراهم می سازند که در آن فرد احساس امنیت بیشتری تجربه می کند. سه منبع حمایت غیررسمی برای زنان سرپرست خانوار می توان در نظر گرفت: اول خانواده و خویشاوندان این افراد است. دوم دوستان و همکاران هستند و سومین گروه همسایه ها خواهند بود که می توانند به عنوان منابع حمایتی تلقی شوند یا در جهت عکس منابعی برای طرد و جدایی این افراد از جامعه به حساب آیند. از این رو به نظر می رسد نه تنها لازم است اقدامات حمایتی در رابطه با زنان سرپرست خانوار صورت گیرد، بلکه ضرورت دارد در جهت آموزش خانواده، دوستان، آشنایان، بستگان و همسایگان زنان سرپرست خانوار نیز اقدامات لازم (همچون برگزاری دوره های آموزشی، برنامه های عمومی آموزشی از طریق رسانه های جمعی و ...) صورت گیرد.

نکته دارای اهمیت دیگر این است که کیفیت روابط زنان سرپرست خانوار الزاماً با گسترده تر شدن روابط آنها با خانواده و خویشاوندان افزایش نمی یابد. علیرغم اینکه خانواده یک منبع حمایتی مهم برای ایشان تلقی می شود در بسیاری از موارد گستردگی این حمایت ها سبب افزایش دخالت در زندگی و روابط شخصی این زنان نیز شده است؛ بنابراین نکته بااهمیت در این مورد حفظ استقلال زنان است و از این رو مسئله مسکن برای ایشان مطرح می شود.

حمایت‌های رسمی از زنان سرپرست خانوار

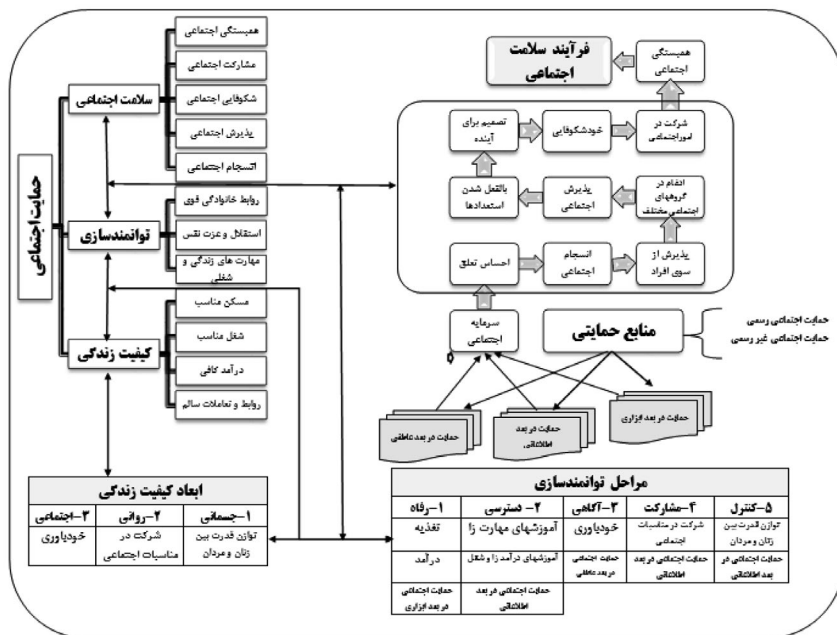
علاوه بر قوانینی که در سطوح بالادستی به‌منظور توجه به شرایط اقشار آسیب‌پذیر - به‌ویژه زنان سرپرست خانوار که موضوع بحث این مقاله است - طراحی و ارائه و تصویب شده است نهادهای حمایتی همچون کمیته امداد امام خمینی (ره) از یکسو و بهزیستی به‌عنوان بازوهای اجرایی وزارت رفاه، کار و تأمین اجتماعی از سوی دیگر از جمله نهادهای اصلی برای حمایت از این قشر جامعه هستند که در کنار فعالیتهای خود نقش مهمی در جهت توانمندسازی زنان سرپرست خانوار دارند. نکته قابل توجه درباره زنان سرپرست خانوار این است که درصد بالایی از این زنان تحصیلات بالا و مهارت خاصی ندارند و از طرف خانواده نیز حمایت نمی‌شوند. به همین دلیل میزان آسیب‌پذیری زنان سرپرست خانوار افزایش می‌یابد، بنابراین اگر زنان سرپرست خانوار که تحت پوشش سازمان‌های حمایتی هستند توانمند نشوند می‌توانند با مشکلات فراوانی مواجه گردند. بهزیستی و کمیته امداد و در سال‌های اخیر شهرداری نیز طرح‌هایی را برای توانمندسازی زنان سرپرست خانوار مطرح کرده‌اند.

ضمناً به جهت مساعدت در تأمین معیشت خانواده‌های نیازمند به‌ویژه زنان سرپرست خانوار در ماده ۷۹ برنامه ششم توسعه آمده است (دولت موظف است در طول اجرای قانون برنامه علاوه بر پرداخت یارانه فعلی، هر سال حداقل مستمری خانواده‌های مددجویان تحت حمایت کمیته امداد امام خمینی (ره) و سازمان بهزیستی را متناسب با سطح محرومیت بر مبنای متوسط ۲۰ درصد حداقل دستمزد مصوب شورای عالی کار، در چارچوب بودجه سنواتی و از محل درآمد قانون هدفمند کردن یارانه‌ها در چارچوب بودجه سنواتی پرداخت نماید) که این موضوع از ابتدای سال ۱۳۹۶ عملیاتی شده و مستمری مددجویان تحت حمایت نهادهای حمایتی به‌ویژه زنان سرپرست خانوار افزایش نسبتاً مناسبی داشته است. بر اساس مصوبه شورای عالی کار در سال ۹۷ حداقل دستمزد، یک میلیون و ۱۱۶ هزار تومان تعیین شد که ۲۰ درصد مرتبط با خانواده‌های تحت حمایت در ماده ۷۹ به‌طور میانگین

قریب به ۲۳۳/۲ هزار تومان خواهد شد و دولت مکلف است در اجرای بند ۲ جدول مصارف تبصره ۱۴ بودجه سال ۹۷ این افزایش را لحاظ نمایند.

به‌طورکلی از این پژوهش می‌توان نتیجه گرفت که متغیر حمایت اجتماعی می‌تواند اثری تعیین‌کننده بر وضعیت زنان سرپرست خانوار داشته باشد. هراندازه حمایت اجتماعی از این افراد گسترش یابد، مشکلات این افراد نیز کاهش خواهد یافت. حمایت اجتماعی بستر ساز افزایش سرمایه اجتماعی در زنان سرپرست خانوار خواهد بود. این موضوع سبب می‌شود که سلامت اجتماعی و کیفیت زندگی زنان سرپرست خانوار نیز افزایش یابد. در مدل ذیل سعی شده است یافته‌های اصلی این تحقیق به‌صورت شماتیک نشان داده شود و در واقع می‌توان این مدل را برون‌داد اصلی تحقیق حاضر تلقی نمود.

مدل (۴) نتیجه‌گیری از یافته‌های تحقیق و مدل پیشنهادی

براین اساس به نظر می‌رسد تمرکز بر تقویت حمایت اجتماعی در رابطه با زنان سرپرست خانوار بتواند نقشی تعیین‌کننده در حل مسائل و مشکلات آنها داشته باشد. در واقع بر اساس مدل فوق می‌توان گفت افزایش حمایت اجتماعی موجب تقویت سلامت اجتماعی افراد جامعه خواهد شد. هراندازه افراد منابع حمایتی بیشتری دریافت نمایند، سرمایه اجتماعی آنها افزایش یافته و احساس تعلق بیشتری نسبت به جامعه خواهند داشت و در جامعه پذیرفته می‌شوند و این بدین معنی است که مسیرهای طرد افراد بسته می‌شود و امکان ادغام آنها در جامعه فراهم می‌گردد. چنین افرادی این امکان را می‌یابند که در مناسبات اجتماعی و اقتصادی مختلف مشارکت نمایند و از این طریق جامعه امکان شکوفایی برای افراد را فراهم می‌سازد و به عبارت دیگر افراد توانمند می‌شوند و کیفیت زندگی آنها نیز بیشتر خواهد شد. از سوی دیگر افزایش حمایت اجتماعی سبب افزایش توانمندسازی زنان سرپرست خانوار می‌شود. این مهم سبب می‌شود زنان روابط خانوادگی مستحکم‌تری را تجربه نمایند و بتوانند استقلال و عزت نفس خود را بازیابی نمایند. در چنین حالتی زنان آرامش و وقت بیشتری برای آموختن مهارت‌های مختلف خواهند داشت که سبب خواهد شد بتوانند مشاغل بهتری را به دست آورند. لازم به ذکر است که در موضوع توانمندسازی لازم است مراحل ۵ گانه رفاه، دسترسی، آگاهی، مشارکت و کنترل مرحله به مرحله محقق گردد. حمایت اجتماعی بیشتر سبب کیفیت زندگی بالاتر می‌شود. بر اساس مدل فوق می‌توان انتظار داشت زنانی که حمایت بیشتری دریافت می‌نمایند، مسکن بهتر، شغل بهتر و در نتیجه آن درآمد بیشتر و نهایتاً روابط و تعاملات با کیفیت تری را تجربه نمایند. به عبارت دیگر زندگی آنها در ابعاد جسمانی، روانی و اجتماعی کیفی‌تر شود.

بنابراین مهم‌ترین مسئله در رابطه با مشکلات زنان سرپرست خانوار مسئله حمایت اجتماعی که در این تحقیق به شرح کامل آن پرداخته شده است. باید توجه داشت که حمایت به مفهوم کاملاً اجتماعی است؛ بدین معنا که علیرغم اینکه سازمان‌های متکفل می‌توانند در

این حوزه نقش آفرینی کنند، اما این حمایت باید از دل جامعه برخاسته باشد. در واقع، لازم است زنان سرپرست خانوار به عنوان عضوی عادی از جامعه در نظر گرفته شوند و از حلقه روابط و تعاملات اجتماعی در ابعاد مختلف خانوادگی، اقتصادی و ... طرد نشوند. این مهم در وهله اول نیاز به فرهنگ سازی دارد تا سایر افراد جامعه بیاموزند که زنان سرپرست خانوار عضوی از جامعه هستند که نیاز به حمایت دارند. این اولین گام در جهت ارتقاء حمایت اجتماعی از زنان سرپرست خانوار است.

یکی دیگر از مباحث اساسی که بر اساس یافته‌های پژوهش به آن اشاره گردید، علاوه بر حمایت‌های اجتماعی غیررسمی افراد جامعه، توجه ویژه به حمایت‌های اجتماعی در بعد رسمی آن است که لازم است دولتمردان و سیاست‌گذاران اجتماعی با ایجاد مساعدت‌های اجتماعی خاص و پیش‌بینی احکام لازم در الزامات بودجه سالانه و قانون برنامه‌های پنج‌ساله توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور توجه جدی به آن داشته باشند.

عدم توجه به حمایت‌های رسمی در ایجاد زیرساخت‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی برای تأمین نیازهای زندگی آنان و همچنین عدم تطابق دخل و خرج معیشت زنان سرپرست خانوار نیازمند باعث می‌گردد که رفتارهای ذیل در زندگی آنان نهادینه گردد:

- به خاطر کاهش هزینه‌های مسکن، به حاشیه شهرها و مسکن‌های نامناسب و ارزان قیمت روی آورند.
- به خاطر عدم پیشگیری و مداوای قطعی بیماری مزمن، به سمت بیماری‌های صعب‌العلاج و معلولیت سوق داده شوند.
- از هزینه‌های خورد و خوراک خود و فرزندان می‌کاهند و دچار سوء تغذیه شوند.
- هزینه‌های رفاهی، تفریحی، آموزشی و ... را از سبد هزینه خانواده‌ها حذف کنند.
- به صورت شبانه‌روزی و دو یا سه شیفت کار کنند و دچار آسیب‌های دیگر شوند.

- قناعت‌پیشه می‌کنند و بسوزند و بسازند.
- تحمل سختی بخشی از زندگی آنها شود.
- سبک زندگی آنها صرفاً بر اساس محدودیت‌ها شکل بگیرد.
- صرفاً رفع نیازهای فیزیولوژیکی (آنی و فوری) برای این خانوارها در اولویت اصلی قرار گیرد.
- برای این خانوارها اولویت در زنده ماندن است تا زندگی کردن.
- مجموعه نداشته‌ها، امکان طرد اجتماعی را در این خانواده‌ها تقویت کند.
- تعدادی نیز مورد سوءاستفاده افراد سودجو قرار گیرند و به انحراف کشیده شوند.
- درصدی نیز ممکن است به جرم روی آورده و مجرم شوند.
- درصدی نیز بچه‌های کار را پرورش داده و تربیت می‌کنند.

پیشنهادها

۱. نظریه‌هایی که در حوزه‌های مطالعات زنان سرپرست خانوار استفاده شده است بسیار محدود هستند، یکی از این نظریه‌ها، نظریه زنانه شدن فقر است که در اکثر مطالعات مورد استفاده قرار گرفته است. لزوم اتخاذ رویکردهای نظری جدید از آن جهت است که اولاً با استفاده از نظریه‌های متفاوت می‌توان رویکرد اجتماعی و جامعه‌شناختی به مسائل زنان سرپرست خانوار را تقویت کرد و از دیگر سو می‌توان متناسب با ماهیت در حال تغییر جهان مدرن درکی جدید از مسائل اقشار و گروه‌های آسیب‌پذیر ایجاد نمود. در این رابطه نظریه‌هایی مثل جامعه ریسکی اولریش بک^۱، نظریه مدرنیته متأخر آنتونی گیدنز یا نظریه‌های طرد اجتماعی می‌توانند بسیار راهگشا باشند که تقریباً در هیچ مطالعه‌ای مورد استفاده قرار نگرفته است.

۲. مشکل عمده در رابطه با تحقیق‌های موجود در حوزه زنان سرپرست خانوار این است که

1. Ulrich Beck

اکثر آنها (حدود ۷۰ درصد) با استفاده از رویکردهای کمی و با استفاده از روش پیمایش انجام شده‌اند. به نظر می‌رسد یکی از ضرورت‌های مطالعاتی در این حوزه، استفاده از رویکردهای کیفی و روش‌های مطالعه تجربه زیسته زنان سرپرست خانوار باشد. در واقع لازم است نیازها، مسائل و تنگناهای زنان سرپرست خانوار بر اساس درک خود ایشان از زندگی و با استفاده از درون‌فهمی مورد مطالعه قرار گیرد.

۳. از یافته‌های این پژوهش این است که اکثر جامعه هدف مورد مطالعه زنان سرپرست خانواری بودند که تحت پوشش نهادهای حمایتی مثل کمیته امداد امام خمینی (ره) و یا سازمان بهزیستی کشور و یا خیریه‌ها می‌باشند و ویژگی بارز آنها فقر بود و راهکارهای توانمندسازی این جامعه هدف را از درون این گروهها جستجو می‌کنند؛ اما نکته‌ای که اکثر پژوهشگران در این حوزه توجه کافی را به آن نکرده‌اند این است که مطالعه سایر گروههای زنان سرپرست خانوار که فقیر نبوده و یا از چرخه فقر خارج شده‌اند را نادیده گرفته‌اند. در پروژه‌ای که دیپا نارایان^۱ تحت عنوان مجموعه کتاب‌های خروج از فقر، نتایج پژوهش تطبیقی جدید در بیش از ۵۰۰ جامعه محلی در ۱۵ کشور جهان (برای بررسی وضعیت ۶۰ هزار زن و مرد فقیر، فقیر شده یا فقیر نمانده طی یک دهه از ۱۹۹۵ تا ۲۰۰۵ میلادی) ارائه و چگونگی و چرایی خروج مردم فقیر از فقر را تشریح می‌کند عموماً دسته‌بندی و نوع مطالعه آنها بر اساس نردبان زندگی متمرکز بر گروههای چهارگانه ذیل در یک فاصله زمانی معین بوده است. فقیر نمانده‌ها: خانوارهایی که در سال ۱۹۹۵ فقیر بودند اما در سال ۲۰۰۵ از فقر خارج شده بودند. فقیر مانده‌ها: خانوارهایی که در سال ۱۹۹۵ فقیر بودند اما در سال ۲۰۰۵ هنوز فقیر مانده‌اند. فقیر نبوده‌ها: خانوارهایی که در سال ۱۹۹۵ فقیر نبودند اما در سال ۲۰۰۵ باز هم فقیر نیستند. فقیر شده‌ها: خانوارهایی که در سال ۱۹۹۵ فقیر نبودند اما در سال ۲۰۰۵ به فقر سقوط کردند.

1. Deepa Narayan and Patti Petesch

تمرکز مطالعات انجام‌شده با توجه به جامعه هدف روی گروه دوم یعنی فقیر مانده‌ها (زنان سرپرست خانوار نیازمند) بوده و از سایر گروه‌ها غفلت شده است. به‌عنوان نمونه راهکارهای توانمندسازی را باید از تجارب زیسته گروه اول (فقیر نمانده‌ها) جستجو کرد و یا راهکارهایی جهت پیشگیری از ابتلا به فقر و جلوگیری از سقوط به فقر و محرومیت را از گروه چهارم (فقیر شده‌ها) آموخت. لذا پیشنهاد می‌گردد پژوهشگران عزیز در مطالعات مرتبط با گروه‌های اجتماعی مخصوصاً در حیطه فقر به سایر گروه‌ها هم توجه کافی نمایند. ۱. در حیطه توانمندسازی زنان سرپرست خانوار که در دولت‌های رفاه هم به آن توجه شده است توسعه بیمه‌های اجتماعی است، با عنایت به تجربه زیسته پژوهشگر به‌عنوان نگارنده و مسئولیت‌های مرتبط با بیمه‌های اجتماعی در نهادهای حمایتی توسعه بیمه‌های اجتماعی زنان در دو قالب کلی زنان سرپرست خانوار و زنان خانه‌دار از مهم‌ترین راهکارهای توانمندسازی است. به‌عبارت‌دیگر تغییر وضع زنان حاصل دو عامل است؛ حقوق اجتماعی مرتبط با شهروندی در نظام‌های بیمه‌ای و فعالیت غیر رایگان آنها. دولت رفاهی یک کار رایگان اجدادی را به کاری تبدیل کرده است که برای آن اجرتی پرداخت می‌شود و در آن حق انتخاب وجود دارد و هزینه آن را هم جامعه می‌پردازد دولت رفاهی در یک معنا رسمیت دادن کار غیر رایگان زنان است. زنان، شهروندی اجتماعی و شهروندی سیاسی را خیلی دیر به دست آوردند مادام که زنان کار نکنند شهروند درجه دو اجتماعی باقی می‌مانند. زنان که به گفته هگل^۱ ذاتاً تبعیدان اجتماعی هستند حق شهروندی یا اجتماعی را با واسطه پدر، فرزند و یا شوهر اعمال می‌کنند. نخستین بیمه‌های اجتماعی به آنان حقی غیرمستقیم اعطا می‌کرد چراکه فقط کسی که کار می‌کرد حق دریافت غرامت داشت. در سال ۱۹۴۲ بورلیج^۲ نسبت به وضع گذشته آنان

1. Hegel
2. Beveridge

زبان به اعتراض گشود: «باید که ما اکثر زنان شوهردار چون کسانی در نظر بگیریم که به مشاغل حیاتی اشتغال دارند که بدون آنها دیگر نه شوهر می‌تواند کار کند و نه ملت بر جای بماند.» قانون بیمه همگانی در سال ۱۹۴۶ زنان را مستقیماً از غرامتهای اجتماعی انگلستان منتفع ساخت. خواستههای زنان و مذاکرات مربوط، مسئله را از امر خانوادگی به روابط جمعی کشاند تا به حقوق اجتماعی و شرایط کار در بیمارستانها و درمانگاهها بینجامد. جهت تصویب و عملیاتی شدن طرح بیمه زنان خانه‌دار طی سالهای اخیر هم از سوی مجلس و هم دولت پیگیری‌های زیادی انجام شد که تاکنون سرنوشت روشنی نداشته و همچنان در هاله‌ای از ابهام است.

ملاحظات اخلاقی

مشارکت نویسندگان

همه نویسندگان در تهیه مقاله مشارکت داشته‌اند.

منابع مالی

برای انتشار این مقاله حمایت مالی مستقیم از هیچ نهاد یا سازمانی دریافت نشده است.

تعارض منافع

این مقاله با سایر آثار منتشرشده از نویسندگان همپوشانی ندارد.

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

در این مقاله همه حقوق مرتبط با اخلاق پژوهش رعایت شده است.

پیوست ۱

فهرست تحقیق‌های استفاده شده در فراتحلیل

عنوان (مقالات علمی و پژوهشی)	نویسنده	سال انتشار	محل انتشار
اثربخشی خدمات ارائه شده توسط سازمان بهزیستی بر میزان توانمندسازی زنان سرپرست خانوار	طلعت اله یاری، سیما اسدی	۱۳۹۳	فصلنامه علوم اجتماعی، شماره ۶۸
ارزیابی کیفی عملکرد سازمان‌های بهزیستی و کمیته امداد در کاهش فقر زنان سرپرست خانوار شهر ساری	احمد محمدپور، داریوش یوستانی، مهلی علیزاده	۱۳۹۱	فصلنامه رفاه اجتماعی، شماره ۴۶
اندازه‌گیری بین نسلی تله فقر در یمان نسل سنی زنان سرپرست خانوار	میرحسین موسوی، بتول آذری بنی	۱۳۹۵	فصلنامه زن و جامعه، شماره دوم
بررسی اثربخشی مداخله مبتنی بر آموزش مهارت‌های زندگی بر کیفیت زندگی زنان سرپرست خانوار	یاسر رضاپور و دیگران	۱۳۹۵	فصلنامه زن و جامعه، شماره هفتم
بررسی تاثیر حمایت اجتماعی بر سلامت اجتماعی زنان سرپرست خانوار	سیداحمد حسینی حاجی بکنده و ملیحه تقیپور	۱۳۸۹	فصلنامه پژوهش اجتماعی، سال هفتم
بررسی سلامت روان زنان سرپرست خانوار تحت پوشش سازمان بهزیستی شهر تهران	سیداحمد حسینی و همکاران	۱۳۸۸	فصلنامه پژوهش اجتماعی، شماره ۳
بررسی تاثیر عضویت در سازمان‌های مردم نهاد بر پایگاه اجتماعی-اقتصادی زنان سرپرست خانوار	مرضیه براری و دیگران	۱۳۹۱	فصلنامه جامعه‌شناسی زنان، سال سوم، شماره اول
بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و سلامت روان در بین زنان سرپرست خانوار در شهر کرمان	سعیده گروسی و شیماشبستری	۱۳۸۹	فصلنامه زن و جامعه، شماره ۲۳
بررسی رابطه طرح‌های هودکفایی کمیته امداد امام خمینی و توانمندسازی زنان سرپرست خانوار	علی حسن توفیقیان فر و دیگران	۱۳۹۵	فصلنامه زن و جامعه، سال هفتم، شماره دوم

عنوان (مقالات علمی و پژوهشی)	نویسنده	سال انتشار	محل انتشار
بررسی رابطه میان عوامل اجتماعی و امنیت اجتماعی زنان سرپرست خانوار	سیدمحمدسید میرزایی و دیگران	۱۳۹۰	فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی
بررسی عوامل اجتماعی موثر بر امنیت اجتماعی زنان سرپرست خانوار	زهره عبدلی و دیگران	۱۳۹۲	فصلنامه مطالعات علوم اجتماعی ایران، شماره ۳۶
بررسی مقایسه ای زنان سرپرست خانوار خوداشتغال و زنان سرپرست خانوار دستمزد و حقوق بگیر در نقاط شهری ایران	هادی قوامی	۱۳۸۴	مجله تحقیقات اقتصادی، شماره ۷۲
بررسی میزان احساس امنیت زنان و عوامل موثر در آن (مورد مطالعه زنان سرپرست خانوار تحت پوشش بهزیستی رامهرمز)	جعفر کردزنگنه و دیگران	۱۳۹۵	فصلنامه شورای فرهنگی اجتماعی زنان و خانواده، سال هجدهم
بررسی نسلی رفاه مصرفی زنان سرپرست شهری در ایران	میرحسین موسوی و بتول آذری بنی	۱۳۹۳	فصلنامه تحقیقات مدلسازی اقتصادی، شماره ۲۱
بررسی نگرش زنان سرپرست خانوار تحت پوشش کمیته امداد امام خمینی شهر شیراز به ازدواج موقت	سیدسعید زاهد و بهناز خامنه	۱۳۹۰	پژوهشنامه زنان، سال دوم، شماره دوم
بررسی سلامت روانی زنان سرپرست خانوار	مهشیدنوری	۱۳۸۱	فصلنامه علمی پژوهشی پژوهشی توانبخشی، دوره ۴، شماره ۲.
بررسی نیازهای آموزشی زنان سرپرست خانوار شاغل فرهنگی آموزش و پرورش	عزت شهریاری و دیگران	۱۳۹۲	فصلنامه زن و جامعه، سال چهارم، شماره ۳
بررسی وضعیت اقتصادی زنان سرپرست خانوار روستایی	جعفر جوان د دیگران	۱۳۸۷	مجله جغرافیا و توسعه ناحیه ای، شماره ۱۱

عنوان (مقالات علمی و پژوهشی)	نویسنده	سال انتشار	محل انتشار
تأثیر حمایت اجتماعی بر سلامت اجتماعی زنان سرپرست خانوار شهر رودهن	الهام همتی و دیگران	۱۳۹۱	فصلنامه پژوهش اجتماعی، سال ششم
تأثیر فعالیت‌های سازمان‌های مردم‌نهاد در پیشگیری از ارتکاب جرم زنان سرپرست خانوار	فرخ‌اله شاه بهرامی	۱۳۸۸	فصلنامه مدیریت انتظامی، سال پنجم، شماره سوم
تشکل گروه‌های خودیار زنان سرپرست خانوار در منطقه ۱۷ شهرداری تهران، گامی در جهت توانمندسازی زنان	خندان‌شاهند و دیگران	۱۳۸۵	ویژه‌نامه تحقیقات جمعیتی
تعیین عوامل موثر در تحقق خودکفایی زنان سرپرست خانوار	محمد امین شریفی	۱۳۸۹	فصلنامه مطالعات اجتماعی و روانشناختی زنان، سال هشتم، شماره ۴
توانمندسازی زنان سرپرست خانوار و عوامل اجتماعی - فرهنگی مرتبط با آن	علیرضا افشانی و الهام فاتحی	۱۳۹۵	فصلنامه زن و جامعه، سال هفتم، شماره ۳
رابطه تمایز یافتگی و فرسودگی شغلی در زنان سرپرست و غیر سرپرست خانوار	زهرا اخوان بی تقصیر و دیگران	۱۳۹۰	فصلنامه زن و جامعه، سال سوم، شماره ۱۱
رابطه عوامل اقتصادی، فرهنگی و آموزشی با توانمندسازی زنان سرپرست خانوار	آرین قلی‌پور و اشرف رحیمیان	۱۳۸۸	فصلنامه رفاه اجتماعی، شماره ۴۰
رسانه ملی و توانمندسازی زنان سرپرست خانوار	محمد باقر تاج‌الدین و لیلی رحمتی‌والا	۱۳۹۳	سال هفدهم، شماره ۶۵
روایت زنان سرپرست خانوار از موانع شادمانی	منصوره اعظم‌آزده و مریم تافته	۱۳۹۴	مطالعات زن و خانواده، دوره ۳، شماره ۲

عنوان (مقالات علمی و پژوهشی)	نویسنده	سال انتشار	محل انتشار
زنان سرپرست خانوار و تنگناهای جامعه پذیری فرزندان	باقر ساروخانی و دیگران	۱۳۹۳	فصلنامه مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران، شماره ۳۴
زنان سرپرست خانوار، فرصت ها و چالش ها	ستاره فروزان و اکبر بیگلریان	۱۳۸۲	فصلنامه پژوهش زنان
زنان سرپرست خانوار: نگرته‌ها و آسیبهای اجتماعی	سعید معیدفر و نفیسه حمیلی	۱۳۸۶	نامه علوم اجتماعی، شماره ۳۲
سنجش میزان امنیت غذایی زنان سرپرست خانوار و عوامل موثر بر آن	حشمت اله سعدی و هاجر وحدت مودب	۱۳۹۲	نشریه زن در توسعه و سیاست، دوره ۱، شماره ۳
بررسی رابطه میان سبک های مقابله با استرس و حمایت اجتماعی با کیفیت زندگی زنان سرپرست خانوار شهر تهران	شعبان زاده و همکاران	۱۳۹۲	فصلنامه زن و جامعه، دوره ۴، شماره ۴
شیوه های توانمندسازی زنان سرپرست خانوار	سیدعلی کیمیایی	۱۳۹۳	فصلنامه رفته اجتماعی، شماره ۴۰
عوامل اجتماعی مرتبط با فشارهای زندگی زنان سرپرست خانوار	اسداله بابایی فرد	۱۳۹۳	فصلنامه رفاه اجتماعی، سال چهاردهم، شماره ۵۴
فقر درآمدی فقط یک جنبه از فقر زنان سرپرست خانوار	ژاله شادی طلب و دیگران	۱۳۸۴	فصلنامه رفاه اجتماعی، شماره ۱۷
فقر زنان سرپرست خانوار	ژاله شادی طلب و علیرضا گرابی نژاد	۱۳۸۳	پژوهش زنان، دوره ۲، شماره ۱

عنوان (مقالات علمی و پژوهشی)	نویسنده	سال انتشار	محل انتشار
کاهش رغبت به ازدواج مجدد زنان سرپرست خانوار شهر اصفهان	سعید دلیل گو و دیگران	۱۳۹۵	فصلنامه مسائل اجتماعی ایران، سال هفتم، شماره ۲
کیفیت زندگی زنان سرپرست خانوار تحت پوشش سازمان بهزیستی کشور و زنان شاغل خدماتی	لیلا تاتینا بلداجی و دیگران	۱۳۸۷	فصلنامه رفاه اجتماعی، شماره ۴۰
مسائل فرهنگی اجتماعی مشارکت زنان سرپرست خانوار بر مبنای عضویت در سازمانهای حمایتی	مهرداد نوابخش و نرگس مولایی	۱۳۸۹	فصلنامه مطالعات میان فرهنگی، شماره ۱۴
مطالعه ابعاد طرد اجتماعی زنان روستایی سرپرست خانوار در رابطه با وضعیت اشتغال و اقامت	سیداحمد فیروزآبادی و علیرضا صادقی	۱۳۸۸	زن در توسعه و سیاست، دوره ۸، شماره ۲
زنان و فرهنگ: مطالعه کیفی فرهنگ فقر در میان زنان سرپرست خانوار تحت پوشش بهزیستی ساری	احمد محمدپور و مهدی علیزاده	۱۳۹۰	مجله علوم اجتماعی دانشگاه فردوسی، سال هشتم
نقش کسب و کارهای کوچک در تامین نیازهای اساسی زنان سرپرست خانوار روستایی در استان همدان	حشمت اله سعدی	۱۳۹۲	تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران، دوره ۴۴، شماره ۲
وضعیت اجتماعی و فرهنگی و اقتصادی زنان سرپرست خانوار استان مازندران	حسین نازکتبار و رضا ویسی	۱۳۸۶	فصلنامه رفاه اجتماعی، سال هفتم، شماره ۲۷

پیوست ۲

فهرست تحقیق‌های استفاده شده در فراتحلیل

عنوان (پایان نامه های تحصیلات تکمیلی)	نویسنده	سال انتشار	محل انتشار
بررسی میزان آسیب پذیری اجتماعی زنان سرپرست خانوار	کتایون یاری	۱۳۹۴	دانشگاه علامه طباطبایی - دانشکده علوم اجتماعی
مقایسه عمل به باورهای دینی و مسئولیت پذیری در زنان سرپرست خانوار با بهزیستی روانی بالا و پایین شهر تهران	زهرا مولازاده	۱۳۹۳	دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی - دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی
بررسی عوامل موثر بر شدت تمایل به اشتغال در بین مددجویان زن تحت حمایت کمیته امداد امام خمینی (ره) استان تهران	امیر عذیری	۱۳۹۳	دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی - دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی
اثربخشی آموزش توانمندسازی روانشناختی بر رضایت شغلی زنان شاغل بی سرپرست و بدسرپرست تحت پوشش بهزیستی شهریار	حدیثه اوتادی	۱۳۹۱	دانشگاه علامه طباطبایی - دانشکده علوم تربیتی
عوامل اقتصادی و اجتماعی موثر بر میزان کیفیت زندگی زنان سرپرست خانوار تحت پوشش سازمان بهزیستی شهرستان مسجدسلیمان با تأکید بر میزان حمایت اجتماعی	زینب ایرانمهر	۱۳۹۴	دانشگاه علامه طباطبایی - دانشکده علوم اجتماعی
مقایسه سبک‌های فرزندپروری و تاب‌آوری مادران و اختلالات رفتاری فرزندان مادران سرپرست خانوار با مادران عادی	فهیمة کارخانه	۱۳۹۳	دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی - دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی
تأثیر آموزش مولفه های معنوی بر بهزیستی روانی زنان سرپرست خانوار	میناحسینی	۱۳۹۳	دانشگاه علامه طباطبایی - دانشکده علوم تربیتی
تعیین اثربخشی آموزش صبر بر توانمندیهای شخصیت و کیفیت زندگی زنان سرپرست خانوار	سمیرا مقصودی ملدیج	۱۳۹۲	دانشگاه علامه طباطبایی - دانشکده علوم اجتماعی
بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی بر میزان رضایت از زندگی زنان سرپرست خانوار	زینب نصیری ملهینی	۱۳۸۸	دانشگاه علامه طباطبایی - دانشکده علوم اجتماعی

عنوان (پایان نامه های تحصیلات تکمیلی)	نویسنده	سال انتشار	محل انتشار
تأثیر توانمندسازی زنان سرپرست خانوار بر کاهش مشکلات اقتصادی-اجتماعی آنان	زری وحدتیان کنف‌گورابی	۱۳۹۱	دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی - دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی
تأثیر باورهای مذهبی بر سلامت اجتماعی زنان سرپرست خانوار تحت پوشش کمیته امداد امام خمینی استان (مورد مطالعه منطقه ۴ تهران ۱۳۹۵)	علیرضا شکراللهی نژاد	۱۳۹۵	دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی - دانشکده علوم اجتماعی
بررسی تأثیر آموزش های تخصصی بر توانمندسازی زنان سرپرست خانوار در کمیته امداد امام (ره) شهر تهران	محمدرضا سرحسابی	۱۳۹۲	دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی - دانشکده علوم اجتماعی
بررسی نوع فعالیت اقتصادی زنان سرپرست خانوار کمیته امداد امام خمینی (ره) پیش از طلاق و بعد از آن	علیرضا برنگی	۱۳۹۳	دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی - دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی
بررسی مردم شناختی تأثیر حمایت‌های مردمی در توانمند سازی زنان سرپرست خانوار تحت حمایت کمیته امداد امام خمینی (ره) منطقه ۱۴ تهران	فاطمه مشهدی احمد	۱۳۹۴	دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی - دانشکده علوم اجتماعی
بررسی سرمایه اجتماعی زنان سرپرست خانوار و تأثیر آن بر پایگاه اجتماعی آنان (مورد مطالعه: زنان سرپرست خانوار تحت پوشش کمیته امداد امام خمینی ره)	عصمت عبادی	۱۳۹۴	دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی - دانشکده علوم اجتماعی
بررسی تأثیر کارآفرینی اجتماعی بر کیفیت زندگی: مطالعه موردی زنان سرپرست خانوار تحت پوشش موسسه‌ی "مهرافرین پناه عصر"	مجید سجاسی فیداری	۱۳۹۱	دانشگاه علامه طباطبایی - دانشکده علوم اجتماعی
ارزیابی زنان سرپرست خانوار از نقش بازارچه‌های خوداشتغالی در توانمندسازی آنان	آناهیتا معروفی	۱۳۹۴	دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی - دانشکده علوم اجتماعی
اثر بخشی خدمات ارائه شده توسط سازمان بهزیستی بر میزان توانمندی زنان سرپرست خانوار	سیما اسدی	۱۳۹۲	دانشگاه علامه طباطبایی - دانشکده علوم اجتماعی

عنوان (پایان نامه های تحصیلات تکمیلی)	نویسنده	سال انتشار	محل انتشار
اثر مددکاری اجتماعی بر تغییر سطح اشتیاق به زندگی زنان سرپرست خانوار کمیته امداد امام خمینی (ره) در سال ۱۳۹۳	معصومه جعفری کریم آبادی	۱۳۹۳	دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی - دانشکده علوم اجتماعی
اثر بخشی آموزش مهارت های زندگی بر ارتقا کیفیت زندگی زنان سرپرست خانوار	زهرا میرزایی	۱۳۹۲	دانشگاه علامه طباطبائی - دانشکده علوم اجتماعی
بررسی اثربخشی مداخله مددکاری اجتماعی با رویکرد قوت مدار بر تاب آوری زنان سرپرست خانوار	معصومه صیاد	۱۳۹۵	دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی
بررسی اثربخشی آموزش مهارت های اجتماعی بر کاهش احساس تنهایی زنان سرپرست خانوار	سمیه میرحسینی	۱۳۸۹	دانشگاه علامه طباطبائی - دانشکده روانشناسی
بررسی رابطه بین باورهای مذهبی و تاب آوری و امید به زندگی در زنان سرپرست خانوار بهزیستی شهر شیراز	فاطمه ابراهیم نیا	۱۳۹۳	دانشگاه آزاد مرودشت - دانشکده روانشناسی
بررسی مقایسه ای کیفیت زندگی زنان سرپرست خانوار عضو گروه همیار و زنان سرپرست خانوار غیر عضو سازمان های بهزیستی استان تهران	معصومه درودیان	۱۳۸۸	دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی
بررسی مقایسه ای کیفیت زندگی زنان سرپرست خانوار تحت پوشش سازمان بهزیستی و زنان سرپرست خانوار شاغل خدماتی شهر تهران	لیلاتاتینا بلداچی	۱۳۸۷	دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی
بررسی مقایسه ای وضعیت اقتصادی، اجتماعی و روانی زنان سرپرست خانوار تحت پوشش بهزیستی تهران	مریم السادات صفاییان	۱۳۸۷	دانشگاه علامه طباطبائی - دانشکده علوم اجتماعی
بررسی میزان سلامت اجتماعی و عوامل موثر بر آن در میان زنان سرپرست خانوار و زنان غیر سرپرست خانوار	محمود رمضانی	۱۳۹۲	دانشگاه علامه طباطبائی - دانشکده علوم اجتماعی
بررسی وضعیت طرد زنان سرپرست خانوار	فریبا وحید یگله	۱۳۹۲	دانشگاه تهران - دانشکده علوم اجتماعی
تعدد نقش و سلامت روان در زنان سرپرست خانوار	مرجان ربیعی	۱۳۹۰	دانشگاه تهران - دانشکده علوم اجتماعی

عنوان (پایان نامه های تحصیلات تکمیلی)	نویسنده	سال انتشار	محل انتشار
بررسی رابطه سرمایه فرهنگی و وضعیت شغلی زنان سرپرست خانوار در منطقه ۱۰ تهران	مهوش الهیاری کشکولی	۱۳۹۲	دانشگاه علامه طباطبایی - دانشکده علوم اجتماعی
رابطه وضعیت اقتصادی - اجتماعی با بهزیستی روانشناختی زنان سرپرست خانوار تحت پوشش کمیته امداد امام خمینی شیراز	زهرا جلالی نسب	۱۳۹۱	دانشگاه آزاد مرودشت - دانشکده روانشناسی
بررس میزان رضایت از زندگی زنان سرپرست خانوار و عوامل موثر بر آن	مریم عباسی	۱۳۸۹	دانشگاه علامه طباطبایی - دانشکده علوم اجتماعی
شناخت تاثیر مهاجرت مردان بر وضعیت اقتصادی و اجتماعی زنان سرپرست خانوار و توانمندسازی آنان	فرزانه میرزاوند	۱۳۸۸	دانشگاه تهران - دانشکده علوم اجتماعی
شناسایی ایده های کارآفرینی اجتماعی مبتنی بر فناوری اطلاعات برای زنان سرپرست خانوار	گلنار عارفی	۱۳۹۰	دانشگاه تهران - دانشکده کارآفرینی
طراحی الگوی کارآفرینی اجتماعی برای زنان سرپرست خانوار دارای فرزند شهر تهران	زهرا رحمانی فر	۱۳۹۰	دانشگاه تهران - دانشکده کارآفرینی
عوامل اجتماعی، اقتصادی و جمعیتی موثر بر توانمندسازی زنان سرپرست خانوار	فریبرز محملی	۱۳۸۷	دانشگاه تهران - دانشکده علوم اجتماعی
بررسی عوامل بازدارنده موثر بر توانمندسازی اقتصادی زنان سرپرست خانوار تحت پوشش سازمان بهزیستی شهرستان قزوین	بهلول محمدی	۱۳۸۶	دانشگاه علوم بهزیستی و تولبخشی
بررسی عوامل موثر بر توانمندسازی زنان سرپرست خانوار شهرستان ورامین	کبری شیرزاد پرگو	۱۳۸۹	دانشگاه علامه طباطبایی - دانشکده علوم اجتماعی
بررسی میزان کیفیت زندگی زنان سرپرست خانوار تحت پوشش سازمان بهزیستی شهرستان بوشهر	مهین میرشکاری	۱۳۹۰	دانشگاه علامه طباطبایی - دانشکده علوم اجتماعی

- Statistical Center of Iran, (2016), *Selected results of the general population and housing census*, (in Persian)
- *The capabilities of Naghsh Click Data Processing International Company*, (2018), Strategic data (in Persian)
- Sarafino, Edward P (2005). *Health Psychology*. Translated by Mirzaye, Roshd, (in Persian)
- Narayan, Parker, Deepa (2016). *Empowerment and Poverty Reduction : A Sourcebook*. Tehran, Karimkhan Zand, (in Persian)